

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมา

การพัฒนาประเทศเป็นประเด็นที่ทุกประเทศให้ความสนใจและมุ่งศึกษาว่าวิธีการใดที่จะมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับสภาพเงื่อนไขของประเทศตนมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่า รูปแบบการพัฒนาย่อมมีความหลากหลายแตกต่างกันในแต่ละสังคม แต่ละชุมชน รูปแบบการพัฒนาแบบหนึ่ง ซึ่งใช้ได้ผลดีในสังคมหนึ่งย่อมไม่มีหลักประกันว่าจะสามารถใช้ได้ดีกับอีกสังคมหนึ่ง

สุวิทย์ ยິงวรพันธุ์ (2512 : 2) กล่าวว่า ปัญหาที่รัฐบาลไทยมุ่งแก้ไขและพัฒนา มีสาระสำคัญ 3 ประการ คือ

1. เพิ่มพูนรายได้ของชาวชนบท (increasing income)
2. พัฒนาคำานการปกครองตนเองในท้องถิ่น (strengthening local self - government)
3. ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างชาวชนบทและรัฐบาล (strengthening ties between the village and the government)

รูปแบบการพัฒนา จุดเน้น และเป้าหมายแห่งการพัฒนาในสังคมไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงเป็นลำดับตั้งแต่ภายหลังเปลี่ยนการปกครอง เมื่อ พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อรัฐบาลกำหนดแผนพัฒนาประเทศขึ้นตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2504 ซึ่งเป็นแผนพัฒนาประเทศฉบับแรกสุดของไทยจนปัจจุบัน

กองวางแผนเตรียมพร้อมค้ำานเศรษฐกิจ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2521 : 9) กล่าวถึง กลยุทธ์การพัฒนาชนบทที่ผ่านมาตลอดจนปัญหาที่เกิดขึ้น แยกออกได้เป็นสองประเด็นคือ

ก. การพัฒนาสมบูรณ์แบบในพื้นที่เฉพาะแห่ง การพัฒนาชนบทในรูปแบบนี้ ได้แก่ การที่รัฐบาลได้ทุ่มทรัพยากรลงไปพัฒนาพื้นที่เฉพาะแห่งให้ได้รับการบริการทาง เศรษฐกิจ และสังคมทุกสาขา พร้อมกับวางมาตรการส่งเสริมอาชีพระยะยาวไว้ด้วย การพัฒนาชนบทในลักษณะนี้เป็นความพยายามที่มีราคาแพง สิ้นเปลืองทั้งกำลังงบประมาณและกำลังคนเนื่องจากต้องพัฒนาทุกด้านไปตามขั้นตอน การพัฒนาแบบนี้จึงทำได้ไม่ทั่วถึง เนื่องจากเงินงบประมาณซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศนั้นมีอยู่อย่างจำกัด

ข. การพัฒนาตามสายงานปกติ ได้แก่ การพัฒนาตามสายงานปกติของแต่ละหน่วยงาน เช่น งานส่งเสริมการเกษตรดำเนินการโดยกรมส่งเสริมการเกษตร งานส่งเสริมสหกรณ์ดำเนินการโดยกรมส่งเสริมสหกรณ์ งานจัดการที่ดินโดยกรมที่ดิน ฯลฯ ปัญหาหลักของการพัฒนาชนบทในรูปแบบนี้ ได้แก่ การขาดหลักเกณฑ์ในอันที่จะประสานการดำเนินงานของหน่วยงานราชการต่าง ๆ เข้าด้วยกันให้สอดคล้องเหมาะสมตามสถานการณ์ของพื้นที่และตามขั้นตอนของระยะเวลา

จากที่กล่าวข้างต้น นอกจากปัญหาในกลยุทธ์การพัฒนาทั้งสองประการดังกล่าว ความพยายามของรัฐในการพัฒนาชนบทในอดีต โดยการทุ่มทรัพยากรเพื่อสร้างโครงการพื้นฐานใหญ่ ๆ เช่น เขื่อนชลประทานขนาดใหญ่ ถนนสายหลักต่าง ๆ นั้น มีผลให้ประชากรในเขตชนบทที่มีแนวโน้มการพัฒนาสูง สามารถเพิ่มพูนรายได้และฐานะการครองชีพดีขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็ได้ละเลยเขตชนบทส่วนใหญ่ของประเทศ ซึ่งมีแนวโน้มการพัฒนาต่ำ ยากจนห่างไกล และอยู่นอกเขตชลประทาน

รัฐบาลได้พยายามปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ในการพัฒนาเรื่อยมา ซึ่งกองศึกษาและเผยแพร่การพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ระบุว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแผนพัฒนาแต่ละแผนที่ผ่านมาในอดีตได้อาศัยการวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแล้วนำมาแปลความหมายเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ นโยบาย เป้าหมาย และแนวทางของแผนฉบับต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับข้อเท็จจริงและมีประโยชน์สูงสุดต่อระบบเศรษฐกิจ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ม.ป.ป. : 5) กระนั้นก็ตามความพยายามของรัฐบาลในการเร่งพัฒนาชนบทที่ห่างไกลก็ยังไม่ปรากฏให้เห็นผลอย่างชัดเจน ซึ่งอาจเห็นได้จากโครงสร้างการผลิต 3 ภาค

ใหญ่ ๆ คือ ภาคปฐมภูมิ (Primary) ซึ่งเป็นการผลิตในภาคเกษตรกรรม ภาค
 ทุติยภูมิ (Secondary) เป็นการผลิตในภาคอุตสาหกรรมและภาคคหกรรม
 (Tertiary) อันเป็นการผลิตทางด้านการค้าและบริการได้เปลี่ยนไป โดยภาคปฐม-
 ภูมิซึ่งเป็นภาคการผลิตของเกษตรกรอันเป็นส่วนใหญ่ของประเทศ มีสัดส่วนลดลง กล่าว
 คือ ในปี พ.ศ. 2518 สัดส่วนการผลิตระหว่างภาคปฐมภูมิ : ทุติยภูมิ : คหกรรม เป็น
 52.03 : 12.20 : 35.77 และในปี พ.ศ. 2525 สัดส่วนการผลิตได้เปลี่ยนไปเป็น
 46.34 : 13.84 : 39.82 จะเห็นได้ว่าสัดส่วนการผลิตภาคปฐมภูมิมีแนวโน้มลดลง
 ประมาณร้อยละ 5.69 ในขณะที่การผลิตภาคคหกรรมเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 4.05 ซึ่งแสดง
 ให้เห็นว่าโดยภาพรวมแล้ว ภาคการเกษตรได้ลดความสำคัญลง เป็นลำดับและโครงสร้าง
 การผลิตทางด้านการค้าและบริการกลับมีบทบาทสูงขึ้น (วิชัย สว่าง 2528 : 41)

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ระบุถึงแห่ง
 การพัฒนาที่ผ่านมาในอดีตเปรียบเทียบระหว่างปี พ.ศ. 2503-2522 ไว้ในแผนพัฒนา
 เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 หน้า 337-338 ว่า การกระจายรายได้ระหว่าง
 ภาคต่าง ๆ ชี้ให้เห็นแนวโน้มของรายได้ที่กระจายตัวแตกต่างกันมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ
 ประชากรภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งเป็นภาคที่ยากจนที่สุดของประเทศ มีรายได้ต่อบุคคล
 ในปี 2522 เพียง 4,991 บาท เทียบกับประชากรในกรุงเทพฯ มีรายได้ต่อบุคคลถึง
 30,161 บาท หรือต่างกันถึง 6 เท่าตัว หากพิจารณาเปรียบเทียบสัดส่วนผลผลิตรวม
 ระหว่างภาคต่าง ๆ จะเห็นว่าผลผลิตส่วนใหญ่ขยายในเขตกรุงเทพมหานครกับภาคกลาง
 เท่านั้น ส่วนภาคอื่น ๆ แนวโน้มกลับลดลง แสดงถึงการขยายการผลิตมากเฉพาะภาค
 อุตสาหกรรม บริการและการค้าในเขตกรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียงยังผลให้
 อิทธิพลทางเศรษฐกิจในภาคกลางและบริเวณ กทม. มีมากขึ้น ดังปรากฏในตารางข้างล่างนี้

ตารางที่ 1 การกระจายรายได้ระหว่างภาคต่าง ๆ ระหว่างปี 2503-2522

รายการ	ตะวันออก					ทั่ว ประเทศ
	เหนือ	เฉียงเหนือ	ใต้	กลาง	กทม.	
1. สัดส่วนผลผลิตรวมของ ภาคการเกษตรที่ (ร้อยละ)						
2503	15.8	17.0	14.1	29.3	23.8	100.0
2513	15.3	16.0	12.8	27.5	28.5	100.0
2521	14.9	14.7	11.8	31.2	27.4	100.0
2. รายได้เฉลี่ยต่อบุคคล ของภาคการเกษตร ปัจจุบัน (บาท)						
2503	1,496	1,082	2,700	2,565	5,630	2,106
2513	2,699	1,822	3,858	4,662	10,234	3,849
2522	8,781	4,991	12,683	17,655	30,161	12,067

แม้กระทั่งในปี พ.ศ. 2525 วิชัย สว่าง ยังได้ชี้ให้เห็นด้วยว่า ฐานะทางเศรษฐกิจของประชากรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยเฉลี่ยยังคงต่ำกว่าภาคอื่น ๆ ของประเทศ คือ รายได้ต่อหัวประชากรต่อปีในปี พ.ศ. 2525 เป็นเงิน 6,257,00 บาท ในขณะที่รายได้ต่อหัวประชากรเฉลี่ยของประเทศเป็นเงิน 15,422 บาท (วิชัย สว่าง 2528 : 41) อันเป็นสิ่งยืนยันว่าชนบทที่ห่างไกลยังคงได้รับส่วนแบ่งในการพัฒนาน้อยกว่า
 อยู่นั่นเอง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้สะท้อนให้เห็นสาเหตุแห่ง ปัญหาความยากจนและล้าหลังในชนบทไว้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 หน้า 340-341 ว่าการพัฒนาในอดีตมักจะมีมุ่ง เน้นความเจริญเติบโตทาง เศรษฐกิจส่วนรวมเป็นอันกับสูงสุด และมุ่งหวังว่าความเจริญดังกล่าวจะแผ่ขยายลงไปสู่ชนบทต่อไป กล่าวคือ

ชนบทเป็นอันดับรอง ดังนั้น การจัดสรรทรัพยากรให้แก่การพัฒนาชนบทโดยตรงจึงมักจะ มีน้อยและ เป็นส่วนที่เหลือจากการพัฒนาในคานอื่น ๆ

การเน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจส่วนรวมเป็นอันดับสูงสุดก็กล่าวทำให้ รัฐทุ่มเทการลงทุนลงไป ในเขตชนบทส่วนที่ ได้รับการพัฒนาอยู่แล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน เขตชลประทานหรือในเขตที่มีแนวการผลิตสูง เป็นเหตุให้เขตชนบทยากจนที่ยังช่วยตัวเอง ไม่ได้ ชำคการเอาใจใส่ช่วยเหลืออย่างจริงจังและเพียงพอ

โครงการลงทุนส่วนใหญ่ของรัฐในอดีตมักจะเป็นโครงการขนาดใหญ่ที่ใช้เงินลงทุน สูง นอกจากนั้นโครงการพัฒนาชนบทยังมีลักษณะ เป็นการส่งเสริมให้ประชาชน ในชนบทหรือมีเด้นรัฐก็เข้าไปโอบอุ้มหรือพัฒนาแทนชาวชนบท ซึ่งเมื่อรัฐถอนตัวออกมา แล้วชาวชนบทก็จะกลับไปสู่สภาพยากจนและไม่สามารถช่วยตัวเองได้เช่นเดิม นอกจากนี้โครงการ พัฒนาชนบทของรัฐเป็นจำนวนมากมักจะอยู่ในรูปโครงการทดลองเพียงบางท้องที่ โดยอาศัย แบบซึ่งกำหนดจากส่วนกลางเพียงฝ่ายเดียว ชำคการศึกษาถึงสภาพปัญหาที่แท้จริงของชาว ชนบทซึ่งมีความแตกต่างกันมาก ในแต่ละภาค

ในขณะที่เดียวกันประชาชนส่วนใหญ่ก็ยังขาดความรู้ความเข้าใจในปัญหาที่แท้จริง ที่ตนเองกำลังเผชิญอยู่ ความต้องการที่ประชาชนในชนบทเรียกร้องมักยึดถือแบบอย่าง ตามพื้นที่ที่เจริญแล้ว เช่น ต้องการถนน ไฟฟ้า ชลประทาน เป็นต้น ซึ่งมีได้มีส่วนช่วยให้ คนในชนบทสามารถเพิ่มผลผลิตได้ และผลแห่งการพัฒนาสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ก็ไม่ได้ตกถึงมือ ประชาชนโดยทั่วถึง ทั้งนี้เพราะปัญหาพื้นฐานของประชาชนยากจนยังมิได้มีการแก้ไข ประชาชนยากจนยังคงเผชิญอยู่กับปัญหาการขาดแคลน โรคภัยไข้เจ็บ และความไม่รู้ของ ประชาชนในปัญหาพื้นฐานของตนเอง ซึ่งทำให้ประชาชนไม่สามารถจะปรับปรุงความ เป็นอยู่ของตนเองได้ และตกเป็นฝ่ายคอยรับผลการพัฒนาที่รัฐเป็นผู้หยิบยื่นให้ตลอดมา

ปัญหาของการพัฒนาดัง กล่าวทำให้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชนบทที่ห่างไกลมี น้อย และเกิดปัญหาความมั่นคงจากการขยายอิทธิพลของฝ่ายผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ที่ เข้าไปแพร่ความคิด ปลุกระดมประชาชนในท้องที่ที่ห่างไกล โดยอาศัยเงื่อนไขความ เหลื่อมล้ำแห่ง การพัฒนาของรัฐและเงื่อนไขอื่น ๆ ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์สามารถขยาย ฐานมวลชนได้อย่างกว้างขวาง จากเพียงการล่าวเข้ามาในประเทศเพื่อแพร่ความคิด

และหากการสนับสนุนเพื่อนำไปใช้ในการต่อสู้ในประเทศแม่ของตน มาเป็นการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธกับเจ้าหน้าที่ของรัฐอย่างเปิดเผย ตั้งแต่ "วันเสียงปืนแตก" วันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ. 2508 อันถือเป็นวันแรกที่มีการปะทะระหว่างกองกำลังของทั้งสองฝ่าย ที่จังหวัดนครพนม และยึกเยื้อเรื่อยมา ซึ่งรัฐบาลโคกทูมเทรพียากรจำนวนมากเพื่อการปราบปรามอย่างเด็ดขาด แต่ก็ไม่ผล ฝ่ายผู้ก่อการร้ายกลับสามารถขยายฐานกำลังของตนได้กว้างขวางยิ่งขึ้น จนกระทั่งรัฐบาลโคปปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์ยุทธวิธีในการต่อสู้เอาชนะคอมมิวนิสต์ใหม่ อิทธิพลของผู้ก่อการร้ายจึงเริ่มลดลงมาเป็นลำดับ

จะเห็นได้ว่า การดำเนินการในการต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ที่ผ่านมา ยิ่งทางรัฐบาลใช้มาตรการรุนแรงกดดันโดยชาติสหภาพและชาติการกำกับดูแลมากเท่าไร การขยายตัวของคอมมิวนิสต์ยิ่งมีมากขึ้นเท่านั้น ขณะเดียวกันรัฐบาลก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาความยากจนและปัญหาอื่น ๆ ในชนบทได้ จึงยิ่งเป็นเงื่อนไขเอื้ออำนวยต่อฝ่ายผู้ก่อการร้ายมากขึ้น โดยเฉพาะในพื้นที่ที่ห่างไกลและในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งกองวางแผนเตรียมพร้อมด้านเศรษฐกิจ (2521 : 5) ได้ระบุถึงการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในช่วงแผนพัฒนา ฉบับที่ 3 ว่า เมื่อพิจารณาผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อประชากรแบ่งตามรายภาคและพื้นที่ที่มีเขตอิทธิพลของผู้ก่อการร้ายแล้ว ในภาคเหนือและภาคใต้ จังหวัดที่มีอิทธิพลของผู้ก่อการร้ายจะมีฐานะทางเศรษฐกิจต่อยกกว่าฐานะทางเศรษฐกิจโดยเฉลี่ยของประชากรในภาคทั้งสิ้น ส่วนในกรณีของภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดที่มีเขตอิทธิพลของผู้ก่อการร้ายในพื้นที่ของทั้งสองภาค มีอัตราการเพิ่มของผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อบุคคลในช่วงเวลาดังกล่าวต่ำกว่าอัตราเพิ่มโดยเฉลี่ยของทุกจังหวัดในภาคทั้งสอง อันแสดงให้เห็นว่า โดยเปรียบเทียบแล้วจังหวัดที่มีอิทธิพลของฝ่ายตรงข้ามกลับมีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำลงหรือเติบโตในอัตราที่ต่ำกว่าจังหวัดอื่น ๆ ในภาคเดียวกัน

ในแผนพัฒนา ฉบับที่ 5 รัฐบาลได้พยายามแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำในการพัฒนา โดยกำหนดกลยุทธ์ใหม่ ซึ่งต่างไปจากเดิมโดยไม่ไค้มองผลผลิตรายได้ของประเทศเป็นหลัก หากแต่มุ่งที่จะให้ความสำคัญแก่ตัวคนคือประชาชนยากจนในพื้นที่ที่ยังไม่ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาประเทศเท่าที่ควร ให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ เป็นเป้าหมายสำคัญที่สุด (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 : 342)

เจตนารมณ์ในการพัฒนาจึงต้องเพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชนในการศึกษา วิเคราะห์ปัญหาของชุมชนให้เจ้าหน้าที่ของรัฐร่วมมือกันดำเนินการให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น และให้เจ้าหน้าที่จาก 4 กระทรวงหลักทำงานร่วมกันโดยใกล้ชิด โดยเน้นกำลังกันช่วยเหลือประชาชน รัฐบาลได้กำหนดนโยบายในการพัฒนาชนบทขึ้นด้วย 5 ประการ คือ

1. ให้ความสำคัญแก่พื้นที่ยากจนหนาแน่นก่อน
2. พัฒนารูานะของประชาชนให้พออยู่พอกิน และได้รับบริการขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง
3. ให้ประชาชนช่วยเหลือตนเองได้มากยิ่งขึ้น
4. สนับสนุนให้ใช้เทคนิคที่ประชาชนทำได้เองและมีการลงทุนต่ำ
5. ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตนเองได้มากที่สุด

ควบคู่ไปกับแผนพัฒนาชนบทโดยทั่วไปรัฐบาลได้กำหนดแผนพัฒนาพื้นที่เพื่อความมั่นคงขึ้นไว้ด้วย โดยกำหนดไว้เป็นการเฉพาะซึ่งได้มีการแยกกล่าวไว้ตั้งแต่แผนพัฒนาฉบับที่ 4 กองวางแผนเตรียมพร้อมด้านเศรษฐกิจ (2521 : 11-12) ได้กล่าวถึงสภาพการพัฒนาชนบทในเขตที่มีปัญหาความมั่นคงในอดีตที่ผ่านมาว่า มิได้ใช้แนวความคิดหลักแต่อย่างใด หรือมีอยู่บ้างแต่ก็กระจัดกระจาย เพราะแนวความคิดในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเพื่อสนับสนุนความมั่นคงในอดีตนั้น ยังถือหลักว่าการพัฒนาเศรษฐกิจย่อมนำมาซึ่งความมั่นคงแห่งชาติในตัวเอง ประเทศชาติที่มั่นคงทางเศรษฐกิจย่อมจะมีความมั่นคงในค่านอื่น ๆ ด้วย นอกจากนี้ในช่วงเวลาที่ผ่านมาในพื้นที่ที่มีปัญหาเรื่องความมั่นคง เป็นพื้นที่ที่มีการแทรกซึมและบ่อนทำลายจากฝ่ายตรงข้าม ซึ่งส่วนมากเป็นพื้นที่แห้งแล้ง ยากจน และห่างไกล เมื่อทหารสามารถช่วยชิงประชาชนและพื้นที่จากฝ่ายตรงข้ามมาได้แล้ว หน่วยราชการหน่วยอื่นก็มิได้เข้าไปปรับช่วงดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างต่อเนื่อง จนในที่สุดทำให้ประชาชนในพื้นที่เหล่านั้นต้องตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของฝ่ายตรงข้ามอีก ซึ่งนับว่าเป็นผลเสียหายแก่เศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงของชาติเป็นอย่างมาก

รัฐบาลได้พยายามหาแนวทางในการแก้ไขในช่วงแผนพัฒนา ฉบับที่ 4 โดยคณะรัฐมนตรีได้มีมติแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาเพื่อความมั่นคงในระดับพื้นที่ในเขตของ กองทัพบก

โดยมีแม่ทัพภาคเป็นประธานและมีผู้แทนจากกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ ที่รับผิดชอบด้าน
ชนบท เช่น กรมที่ดิน รพช. กรมพัฒนาที่ดิน กรมประชาสัมพันธ์ กรมอนามัย กรมการ
พัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมสหกรณ์ ฯลฯ ร่วมเป็นกรรมการ เพื่อทำ
หน้าที่เป็นแกนกลางในการประสานงานการพัฒนาเพื่อความมั่นคงให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด
เป็นการผนึกกำลังทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน เพื่อพัฒนาเขตที่มีปัญหาความมั่นคงอย่างจริงจัง
โดยมุ่งที่จะเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนระดับหมู่บ้าน ตำบลควย การพัฒนาทาง
เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ

ในการพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 รัฐบาลได้กำหนดนโยบายและแนวทางพัฒนาพื้นที่เพื่อ
ความมั่นคงในหน้า 383-384 ที่จะเร่งปฏิบัติคือพื้นที่ยุทธพัฒนา โดยใช้กลยุทธการพัฒนา
เพื่อความมั่นคง เพื่อแย่งชิงประชาชนมาจากฝ่ายตรงข้ามอย่างถาวร และจะจัดตั้งหมู่บ้าน
อาสาพัฒนาและป้องกันตนเองเพื่อความมั่นคง โดยเสริมสร้างให้ราษฎรมีขีดความสามารถ
ในการพึ่งตนเองได้ ทั้งในด้านเศรษฐกิจและการป้องกันตนเองตามความเหมาะสมของ
สภาพพื้นที่ ในการนี้ได้มีการแบ่งพื้นที่ที่มีปัญหาความมั่นคงตามระดับความรุนแรงของปัญหา
ออกเป็น 2 ประเภทคือ

1.1 พื้นที่ยุทธพัฒนา หมายถึง พื้นที่ที่มีปัญหาค่อนข้างรุนแรงมาก เจ้าหน้าที่
ของรัฐไม่สามารถเข้าไปดำเนินการพัฒนาได้ตามปกติ จำเป็นต้องใช้กำลังทหารเข้าปฏิบัติ
การปราบปรามนำเสียก่อน ซึ่งได้กำหนดการดำเนินงานในพื้นที่นี้ไว้ดังนี้

1.1 พัฒนาในเขตพื้นที่ชุมชนเดิม ซึ่งเป็นพื้นที่ชนบทห่างไกลและตก
อยู่ภายใต้อิทธิพลของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ และการกระจายบริการของรัฐเป็นไปได้น้อย
หรือยังเข้าไม่ถึง

1.2 พัฒนาในเขตพื้นที่ซึ่งเป็นที่มั่นของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์
อันเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ ซึ่งจะต้องดำเนินการจัดสร้างชุมชนขึ้นใหม่ โดย
จัดตั้ง เป็นหมู่บ้านยุทธวิธี

2. พื้นที่ป้องกัน หมายถึง พื้นที่ที่มีปัญหาความมั่นคงไม่รุนแรงมากนัก
เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ค่อยได้รับความร่วมมือจากราษฎรและมีแนวโน้มว่า เริ่มมีความไม่
ปลอดภัยรวมทั้ง เป็นเป้าหมายหรือล่อแหลมต่อการเข้าแสวงหาอิทธิพลของผู้ก่อการร้าย

และได้กำหนดการดำเนินงานไว้เป็นข้อ ๆ คือ

2.1 กำหนดหมู่บ้านเป้าหมายอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง โดย ศูนย์

อำนาจการร่วมกองบัญชาการทหารสูงสุด ศูนย์ปฏิบัติการกองทัพบก กองอำนาจการรักษา ความมั่นคงภายใน และกองทัพอากาศ ดำเนินการพิจารณาร่วมกันในการกำหนดพื้นที่หมู่บ้าน ซึ่งถูกคุกคามทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ อันจะก่อให้เกิดอันตรายต่อความมั่นคง ของประเทศ พื้นที่ที่กำหนดนี้หน่วยงานทุกฝ่ายต้องยึด เป็นเป้าหมายที่มีความสำคัญลำดับสูงสุด และต้องเข้าไปดำเนินการเพื่อให้บรรลุผลในการแก้ไขปัญหาคความมั่นคงของชาติ เพื่อเสริม สร้างและสนับสนุนพื้นที่ยุทธพัฒนาและแผนการพัฒนาตามสายปกติ

2.2 กระจายบริการทางเศรษฐกิจและสังคมไปสู่พื้นที่เป้าหมาย ให้ได้กว้างขวางมากยิ่งขึ้นโดยมุ่งให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานและเห็น ผลโดยรวดเร็ว ทั้งนี้ต้องนำเอาเป้าหมายด้านความมั่นคงมาร่วมพิจารณาในการจัดลำดับ ความสำคัญของโครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมด้วย

2.3 จักวางโครงการในเขตพื้นที่เป้าหมายตามแผนปฏิบัติการ พัฒนาชนบท โดยผ่านองค์การของหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง

อำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นอำเภอหนึ่งตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ที่ได้รับผลกระทบจากภัยคุกคามของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ และกองกำลังทางชาติมาช้านาน ฝ่ายผู้ก่อการร้ายเคยประกาศเป็นเขตอิทธิพลของตน เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่สามารถเข้าไป ในพื้นที่อำเภอนี้บางส่วนได้ มีการข่มขู่และปะทะระหว่างสองฝ่ายอยู่ตลอดเวลา เกิด การสูญเสียที่ไม่สามารถประมาณค่าได้ ประชาชนตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของผู้ก่อการร้าย ฝ่ายทหารได้พยายามแย่งยึดพื้นที่และมวลชนคืนจากฝ่ายผู้ก่อการร้าย โดยการใช้กำลังเข้าปราบปรามควบคู่ไปกับการเร่งรัดพัฒนา จนกระทั่งทางราชการฝ่ายทหารสามารถแย่งยึดพื้นที่ คืนมาได้ และเร่งรัดการพัฒนาในพื้นที่อย่างขนาดใหญ่ โดยการคัดถนนผ่านเข้าไปในพื้นที่ จักตั้งสิ่งสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ขึ้นมากมาย อาทิ เชื้อเพลิงประถาน โรงเรียน สถานี อนามัย เป็นต้น และเร่งปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้นมาเป็นลำดับตาม แนวทางการดำเนินงานในพื้นที่ยุทธพัฒนาและได้จักตั้งหน่วยงานประสานงานในพื้นที่ขึ้นในปี

งบประมาณ พ.ศ. 2523 ชื่อว่า "โครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงในพื้นที่อำเภอละหานทราย" โดยมีการระดมความร่วมมือจากหน่วยงานทั้งภาครัฐบาลและเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาในพื้นที่ดังกล่าวด้วย ตามแนวทางหลัก 3 แนวทาง คือ

1. การจัดระบบรักษาความปลอดภัยเพื่อปฏิบัติการในการเข้าควบคุมและรักษาความปลอดภัยในพื้นที่ให้แก่การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่และราษฎรและปฏิบัติการทางค่านิจิตวิทยาและการเมืองเชิงรุก เมื่อใดที่ขอเงินใช้ค่านิจิตวิทยาของฝ่ายตรงข้าม ตลอดจนปฏิบัติการค่านิจิตวิทยา เพื่อปูพื้นฐานความเข้าใจของราษฎรในการยอมรับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนแล้วก็จะจัดแผนงานฝึกอบรมราษฎรให้มีความสามารถในการป้องกันตนเองตามหลักยุทธวิธีและทบทวนการปฏิบัติการอย่างสม่ำเสมอ

2. การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เป็นการดำเนินงานเพื่อใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจและสังคม เสริมการปฏิบัติการทางทหาร โดยมุ่งที่จะแก้ปัญหาเร่งด่วนที่ฝ่ายตรงข้ามใช้เป็นเงื่อนไขในการปลุกปั่นราษฎรและบั่นทอนความมั่นคงของชาติ เช่น ปัญหาสิทธิการครอบครองที่ดิน ปัญหาการขาดแคลนเส้นทางคมนาคมระหว่างหมู่บ้าน ปัญหาความอดอยาก ปัญหาการขาดบริการด้านสาธารณสุข เป็นต้น โดยจัดให้มีแผนงานการจัดสรรที่ดินทั้งในรูปแบบการจัดสรรที่ดินแปลงใหญ่ และการจัดตั้งหมู่บ้านป่าไม้ แผนงานการก่อสร้างเส้นทางคมนาคม แผนงานเพิ่มผลผลิต ฝึกอบรมด้านอาชีพให้แก่ราษฎร จัดบริการด้านสาธารณสุข ฯลฯ ตลอดจนให้มีการจัดตั้งหมู่บ้านตามกฎหมายการปกครองท้องที่ เพื่อวางรากฐานในการพัฒนาความสวยงามปกติต่อไป

3. จัดตั้งชุมชนและพัฒนาชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนใหม่สนิทสนมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยการแก้ไขปัญหาคความมั่นคง ได้อย่างมีประสิทธิภาพและรวดเร็ว

"โครงการเสริมโครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคง" เป็นหน่วยงานหนึ่งที่ดำเนินงานสนองพระราชดำริ ในอันที่จะยกระดับความเป็นอยู่และฐานะทางเศรษฐกิจของประชาชนให้ดีขึ้น เพื่อเสริมโครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงในพื้นที่อำเภอละหานทราย ซึ่งเป็นโครงการใหญ่และดำเนินการอยู่ก่อนโดยเริ่มเข้าดำเนินงานในพื้นที่ตำบลโนนดินแดง อำเภอละหานทราย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2524 ซึ่งเมื่อเริ่มแรกดำเนินงานโครงการฯ ได้เน้น

กิจกรรม 2 ด้านควบคู่กันไปคือ การยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น โดยการ
จัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในหมู่บ้านให้ความช่วยเหลือสนับสนุนค่าใช้จ่ายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
ดังกล่าว ให้การช่วยเหลือแก่เด็กนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาในหมู่บ้านให้เด็กได้
รับประทานอาหารเสริม ให้การช่วยเหลือในการสร้างวัด เพื่อให้เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน
เป็นต้น ในอีกด้านหนึ่ง โครงการพยายามยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจของประชาชนให้
ดีขึ้น โดยการให้การสนับสนุนเครื่องสูบน้ำขนาดเล็ก เพื่อให้ชาวบ้านนำไปใช้ในการ
ปลูกผัก เป็นอาชีพเสริมรายได้ เลี้ยงสัตว์ ส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกมะเขือเทศ ข้าวโพก
ฝักอ่อน เพื่อป้อนโรงงานที่ทางโครงการฯ สร้างขึ้นโดยโครงการเป็นผู้ลงทุนให้ก่อน และ
จัดตลาดรองรับผลผลิตของเกษตรกรเพื่อเป็นอาชีพสร้างรายได้ที่มั่นคงของชาวบ้านต่อไป
เป็นต้น

การดำเนินงานโครงการดังกล่าวในปัจจุบันกล่าวได้ว่า เริ่มสามารถเลี้ยงตัวเอง
ได้ แต่ขณะเดียวกันก็ดำเนินงานเฉพาะทางมากขึ้น คือ ให้ความสำคัญกับการยกระดับ
ทางเศรษฐกิจเป็นหลัก และให้ความสำคัญกับการยกระดับความเป็นอยู่ของชาวบ้านน้อยลง
และได้ใช้ชื่อโครงการใหม่ว่า "โรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูป" การดำเนินงานโครงการ
นี้ได้ขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวาง ประชาชนเข้ามาร่วมโครงการมากขึ้น โดยสามารถ
ขยายการดำเนินงานออกไปยังพื้นที่อำเภอใกล้เคียง

อย่างไรก็ตาม จากลักษณะการดำเนินงานของโครงการฯ ที่เข้าไปลงทุนให้ก่อน
และจัดตลาดรองรับผลผลิตดังกล่าว พบว่า มีบริษัทเอกชนได้ดำเนินการในทำนองเดียวกัน
และพบว่า ประชาชนตกอยู่ในฐานะที่ต้องพึ่งพิงบริษัทเอกชนดังกล่าว อยู่ตลอดเวลาด้วย
ถึงกรณีศึกษาต่อไปนี้

อมรา พงศาพิชญ์ (2525 : 15-16) กล่าวถึง การพัฒนาเกษตรกรของ
บริษัทเจียไต๋ส่งเสริมเกษตรกร จำกัดว่า แม้จะเป็นโครงการที่สามารถแก้ปัญหาของ
ชาวบ้านในอำเภอลำปางหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้ตรงจุดโครงการหนึ่ง เนื่องจาก
สิ่งที่ประชาชนในท้องที่อำเภอลำปางหลวงต้องการ คือ เงินทุน การสร้างงาน และการ
พัฒนาคนให้มีคุณภาพเหมาะสมสำหรับการเพาะปลูก และบริษัทเจียไต๋ส่งเสริมเกษตรกรก็

ได้พยายามเข้ามาช่วยตอบสนองความต้องการทั้ง 3 ชั้นของประชาชน โดยการชักชวนให้ประชาชนทำการเกษตรบนพื้นที่ของตนเอง ผู้ที่จะเข้าร่วมโครงการจะต้องมีพื้นที่ที่มีน้ำพอที่จะใช้สำหรับเพาะปลูก บริษัทจะออกค่าใช้จ่ายในการลงทุนให้ก่อน การทำเช่นนี้ทำให้ประชาชนไม่จำเป็นจะต้องมีเงินทุนเพื่อใช้ในการดำเนินการ ประชาชนเพียงแต่ลงแรง โครงการนี้เป็นโครงการที่ช่วยสร้างงานให้ชาวนาผู้ยากจน

แต่จากความช่วยเหลือที่บริษัทให้ ทำให้ประชาชนไม่สามารถพึ่งตนเองได้ ประชาชนจะต้องคอยพึ่งบริษัท ทั้งในเรื่องเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง และการไถดิน การตัดสินใจในกิจกรรมต่าง ๆ เป็นการตัดสินใจของเจ้าหน้าที่ของบริษัท ทำให้เกิดการพึ่งพาอาศัยที่ประชาชนจะมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนหรือมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันก็จะหายไป และในที่สุดชาวไร่ชาวนาก็จะกลายเป็นผู้รับจ้างทำงานให้แก่บริษัท เพราะชาวไร่ชาวนาไม่ไ้มีอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับกิจกรรมที่ทำ ในแง่ของความยุติธรรมที่ประชาชนจะได้จากการขายผลผลิตก็เป็นเรื่องที่ยากมากที่จะวินิจฉัย เนื่องจากพื้นที่ในบริเวณอำเภอตากบัวหลวง เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ซึ่งมีผลทำให้ผลผลิตต่ำ เมื่อบริษัทรับซื้อผลผลิตจากชาวนา บริษัทจะจ่ายค่าข้าวให้โดยหักค่าใช้จ่ายในการลงทุน ซึ่งทางบริษัทก็ออกไปให้ตั้งแต่แรกด้วย หายที่สุดผู้ผลิตจะได้ค่าตอบแทนในแรงงานที่ลงไปน้อยมาก ถ้าคิดเฉลี่ยเป็นรายหัวรายวัน รายไร่ที่ผู้ผลิตจะได้ต่ำกว่าค่าแรงขั้นต่ำที่รัฐบาลกำหนด

สมยศ เทียมชัยบุญทวี (2526 : 138 - 139) กล่าวถึง การครอบงำของ กระแสการพัฒนาเศรษฐกิจว่า โครงการหมู่บ้านเกษตรกรรมแสงพัน เป็นกิจกรรมที่ลงทุนโดยบริษัทเจริญโภคภัณฑ์โปรคิ้วส์ จำกัด ซึ่งมีการกู้ยืมเงินจากธนาคารในนามของเกษตรกร โดยบริษัทเป็นผู้ค้าประกันให้ การบริหารกิจการนั้นบริษัทเป็นผู้กำหนด เกษตรกรจะอยู่ร่วมกันทำการผลิตร่วมกัน ใช้แรงงานร่วมกัน ภายใต้แผนงานและวิธีการผลิตอันเดียวกัน มีวิถีชีวิตอยู่ในระบบและกฎเกณฑ์เดียวกัน ความสัมพันธ์ระหว่างบริษัทกับเกษตรกร มีลักษณะคล้ายนายจ้างกับลูกจ้างมากกว่าจะเป็นไปในรูปสหกรณ์ แม้ว่าโดยรูปแบบแล้วเกษตรกรจะมีความรู้สึกว่ามีทรัพย์สินต่าง ๆ นั้นเป็นของตน ทั้งนี้เนื่องจากบริษัทให้สัญญาว่าเมื่อครบ 10 ปีแล้ว เกษตรกรจะเป็นอิสระ ซึ่งคำว่า "อิสระ"

หมายความถึงการจะสังกัดบริษัทหรือไม่สังกัดก็ได้ โดยบริษัทจะให้ที่ดินทำกินครอบครัวละ 18 ไร่ และได้กรรมสิทธิ์ในบ้านพัก พร้อมเนื้อที่สำหรับปลูกพืชสวนครัวขนาด 1.5 ไร่ รวมทั้งได้กรรมสิทธิ์ในอุปกรณ์ในระบบชลประทาน และกิจกรรมปศุสัตว์ ค้อยความรู้อีกว่า ทรัพย์สินนั้นเป็นของคน ทำให้เกษตรกรมีแรงจูงใจในการผลิตมากกว่าการเป็นลูกจ้างธรรมดา

อย่างไรก็ตาม การที่เกษตรกรที่ร่วมในโครงการจะเป็นอิสระนั้น ความจริงแล้วเกษตรกรก็จะต้องขึ้นต่อบริษัทต่อไปอีก เพราะเกษตรกรก็คงอยู่ในสภาพของแหล่งตลาดสินค้าทุนและแหล่งผลิตสินค้าให้กับบริษัทไปโดยอัตโนมัติ เนื่องจากกระบวนการผลิตนั้นล้วนแต่อาศัยเทคโนโลยีของบริษัท เกษตรกรไม่มีทางเลือกไปใช้ขบวนการผลิตอื่น ๆ ได้ง่ายนัก

จากที่ได้อธิบายแล้วข้างต้น การดำเนินงานของโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปอำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์ จึงเป็นกรณีศึกษาที่ควรค่าแก่ความสนใจ ทั้งนี้เนื่องจากถือได้ว่าเป็นหน่วยงานหนึ่งที่เข้าไปลงทุนดำเนินกิจการในพื้นที่เหมือนบริษัทอื่น ๆ หากแต่มิได้ให้ความสำคัญแก่การแสวงหากำไร เหมือนเอกชนทั่วไป ผลกำไรที่ได้จากการดำเนินกิจการเป็นการนำไปเพื่อบริหารให้โครงการดำเนินงานต่อไปได้ อย่างไรก็ตามย่อมไม่สามารถปฏิเสธได้ว่า การดำเนินงานของโครงการจะส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนและความสามารถพึ่งตนเองของประชาชนอันเป็นเป้าหมายของการพัฒนาซึ่งเป็นที่ยอมรับกันในปัจจุบัน

แนวความคิดที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้รวบรวมแนวคิดจากนักวิชาการหลายท่านที่กล่าวไว้ในแง่มุมต่าง ๆ กันมาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาและกำหนดกรอบการพิจารณาการพึ่งตนเองของประชาชนดังนี้

บัตเลอร์ ออนด์ (สังคมพัฒนา 2529 : 43) กล่าวว่า ในกระบวนการพัฒนาแบบฉบับที่เรียกว่า "ล่างขึ้นบน" (Bottom-up Approach) นั้น การมีส่วนร่วม

ของประชาชน (People's Participation) เป็นหัวใจสำคัญและมีการพึ่ง
ตนเอง (Self - Reliance) เป็นเป้าหมายของการมีส่วนร่วมดังกล่าว

การพึ่งตนเอง น่าจะมีความหมายในเชิงสัมพันธ์ คือ เป็นการพึ่งตนเองที่ไม่นำไปสู่การพึ่งพา เป็นการพึ่งพาอาศัยกันอยู่ รั้วเท่ากัน และกรอบการมองเรื่อง การพึ่งพานี้ต้องไม่มุ่งแข่งขันกัน หรือไม่ครอบงำเหนือกว่า แต่เป็นการมุ่งสู่ความเป็นไทต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน (ทางเลือกการพัฒนา 2528 : 3)

สุธรรม รัตนโชติ (บุญทัน คอกไชยสง 2529 : 96 - 97) กล่าวว่า การพึ่งพาตนเอง คือการรับผิดชอบที่มีสมรรถนะในการตัดสินใจด้วยตัวของตัวเอง รวมทั้งการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อแก้ปัญหาเพื่อไขว่บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ แต่ไม่ได้หมายความว่า การแก้ปัญหาทั้งปวงต้องกระทำโดยตัวของตัวเองทั้งหมดคนเดียวกัน การมีส่วนร่วมกับบุคคลอื่นอย่างเต็มที่ เป็นสิ่งจำเป็น โดยการยอมรับความคิดเห็นและสมรรถภาพของบุคคลอื่นด้วย

สถาบันวิจัยสังคม (2525 : 3 - 4) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับท้องถิ่นที่เรียกว่าพึ่งตนเอง ได้แล้ว ในบทที่ 4 ว่า ควรมีลักษณะต่าง ๆ ดังนี้ คือ

- ทรัพยากรภายในเพียงพอแก่การบริโภคของท้องถิ่น
- อัตราการเจริญเติบโตของท้องถิ่นนั้น ๆ เกิดจากการลงทุนหรือใช้ทรัพยากรภายในเป็นสำคัญ
- ขนาดประชากรพอเหมาะกับการผลิตภายใน
- มีโครงสร้างพื้นฐานทางด้านกายภาพและสังคมพอเพียงแก่ความต้องการพื้นฐานของชุมชน
- มีสถาบันต่าง ๆ ที่จะสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาการริเริ่ม และความร่วมมือกันซึ่งกระตุ้นให้มีกลุ่มต่าง ๆ เกิดขึ้นเป็นการดำเนินงาน เช่น กลุ่มชานา ทั้งนี้โดยยึดแนวทางของประชาธิปไตย

สุพรรณิ ไชยอำพร (Chaiumporn 1987 : 11 - 12) กล่าวถึงลักษณะเด่นของการพึ่งตนเอง โดยภาพรวมว่าประกอบด้วย

1. กำหนดเป้าหมายและกำหนดการตัดสินใจของตนเองไว้
2. มีความสามารถที่จะบรรลุความต้องการของตน
3. สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่
4. มีความพอใจภูมิใจในตัวเอง

ชัยวัฒน์ หุตะเจริญ (ชบวนการสร้างชีวิตใหม่ หน้า 4) กล่าวถึง ความเชื่อมั่นในตนเอง (ผู้เขียนหมายถึง Self - Reliance) ในชบวนการ เชมายึด อุดคอง ว่า คือการเรียนรู้ที่จะสร้างความมั่นใจให้แก่ตนเองในทางที่ถูกที่ควร สามารถแก้ปัญหาของตนเองด้วยสติ ปัญญา และความยึดมั่นในตนเอง เพื่อให้พึ่งตนเองได้ และรู้จักค้นคว้าให้หลุดพ้นจากสภาพการคุกคาม และถูกบีบบังคับทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม โดยมีความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับความขยันหมั่นเพียร (Diligence) และความร่วมมือ (Cooperation)

วิฑูรย์ เพิ่มพงศาเจริญ (ปาจารย์สาร 2529 : 41 - 43) ใ้จำแนกแนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง ออกเป็น 3 กระแส คือ

1. กระแสที่ถูกผลักดันมาจากทุนนิยมศูนย์กลาง เพื่อแบ่งเบาภาระของรัฐบาลในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจภายในประเทศ โดยเฉพาะการแก้ปัญหาความยากจนของชาวชนบท โดยการเรียกร้องให้ประชาชนรับภาระการพึ่งตนเองให้มากที่สุด และประชาชนกลุ่มที่มีอำนาจต่อรองน้อยที่สุด ก็คือกลุ่มที่จะต้องรับภาระมากที่สุด แนวความคิดกระแสนี้ แท้จริงเป็นเพียงความพยายามลดภาระและแรงกดดันที่รัฐบาลได้รับเท่านั้น จะไม่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองแต่อย่างใด
2. กระแสที่มีรากฐานแนวคิดที่เห็นว่า การพึ่งตนเองเป็นศักดิ์ศรีของมนุษย์และให้ความสำคัญกับคุณค่าของวัฒนธรรมชุมชน แนวความคิดกระแสนี้เห็นว่า โครงสร้างสังคมไทยแบบพึ่งตนเอง จะมีลักษณะเป็นชุมชนเล็ก ๆ ที่เกาะเกี่ยวกันเป็นร่างแห มีอิสระและเสมอภาค รัฐศูนย์กลางแบบทุนนิยมจะล่มสลายไปเอง หรือมีเดะนั้นก็ควรจะเป็นรัฐที่มีบทบาทน้อยที่สุด
3. กระแสที่เน้นให้ความสำคัญกับการสร้างอำนาจต่อรองของประชาชน คือเป็นการพยายามสร้างอำนาจการต่อรองของตนเองให้มากที่สุด เพื่อลดภาระการพึ่งพาให้

เหลือน้อยที่สุด หรือพึ่งพาอาศัยกันโดยเสมอภาคมากที่สุด โดยการปรับเปลี่ยนโครงสร้าง ความสัมพันธ์ในสังคมทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม เน้นการรวมตัวของ ประชาชน กลุ่มต่าง ๆ โดยกระบวนการให้การศึกษาและสร้างสำนักทางการเมืองเพื่อ ให้เกิดขบวนการของประชาชนในการแก้ปัญหา

อย่างไรก็ดี วิฑูรย์ เพิ่มพงศาเจริญ ได้กล่าวด้วยว่า การพึ่งตนเองโดย สมบูรณ์คง เป็นเรื่องที่เป็นเพียงสังคมในอุดมคติและได้เสนอว่า การพึ่งตนเอง ควรมี ความหมายในเชิงการพึ่งพาอาศัยกัน โดยเสียเปรียบน้อยที่สุด ทั้งนี้โดยในระบอบปัจเจก บุคคลจะต้องมีการสร้างสำนักที่เท่าทันต่อการแก้ปัญหาในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะปัญหาใน การผลิต ซึ่งจะต้องอาศัยเทคโนโลยีที่เหมาะสมในระดับชุมชน จะต้องสร้างพลัง ความ สามัคคี เกิดอุฏถกันในการแก้ปัญหา สำหรับในระบอบภูมิภาคจะต้องอาศัยองค์กรที่ใหญ่ขึ้น มี อำนาจมากขึ้น และในระดับประเทศจะต้อง เสริมสร้างขบวนการชนชั้นกลางที่มีสำนักทาง สังคมร่วมกับชนชั้นอื่น ๆ ในการสร้างอุดมการณ์อันเหมาะสมเป็นที่ยอมรับของสังคม และ ต้องยึดหลักประชาธิปไตยเป็นพื้นฐาน

ในบทนำของวารสารสังคมพัฒนา (มกราคม 2529 : 95) ได้กล่าว ถึงการพึ่งตนเองว่า "คือสำนักของคนในศักยภาพของตนในการต่อสู้กับระบบครอบงำ เลือกหนทางใหม่ด้านกระแสนเป็นพันนาการของปัจจุบัน ภูมิใจในชีวิตเรียบง่าย แบบประเพณี ซึ่งวัฒนธรรมอันดั้งเดิมยังไม่ได้สูญหายไป ยังสามารถปรับเข้ากับชีวิตในสภาพ ปัจจุบันได้ เมื่อไรที่เราเกิดความภูมิใจในชีวิตเช่นนี้ เมื่อนั้นความหวังที่จะปลดปล่อยเรา เองจากความครอบงำ ย่อมจะเป็นจริงขึ้นมาได้ เมื่อนั้นเราจะเข้าใจการพึ่งตนเองอย่าง แท้จริง คือ การพึ่งพากันและกันอย่างยุติธรรม ส่งเสริมศักดิ์ศรีของความเป็นคนของกัน และกัน และพัฒนาไปสู่ความเป็นคนยิ่งขึ้น"

สถาบันวิจัยสังคม (2525 : 10 - 11) ย้ำว่า การส่งเสริมการพึ่งพาตนเอง ในชุมชนนี้ จะไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้ถ้าปราศจากความร่วมมือจากสมาชิกในชุมชน นั้น ๆ ดังนั้น ความสัมพันธ์ทางบวกจึงเป็นเงื่อนไขจำเป็นสำหรับ การปฏิบัติงานด้านการ พัฒนา นั่นคือการแสดงออกของพลังของชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นมาก โดยมีเงื่อนไขต่าง ๆ คือ

- คุณภาพผู้นำ
- การมีส่วนร่วมของประชาชนในระบบประชาธิปไตย
- แรงจูงใจของชุมชน
- การประนีประนอมทางสังคม
- การประสานงานและการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (สังคมพัฒนา 2529 : 39 - 42) กล่าวถึงเงื่อนไขในการพัฒนาโดยมุ่งการพึ่งตนเองว่าประกอบด้วย

1. การพัฒนาจะต้องเป็นแบบกลุ่ม
2. ต้องมีจิตสำนึกการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
3. จิตสำนึกจะต้องผลิตซ้ำ
4. การจะพึ่งตนเองได้นั้นต้องมีการรวมตัวกันในรูปแบบสหพันธ์
5. การประสานวัฒนธรรม
6. ชุมชนควรมีความสัมพันธ์ที่เหมาะสมกับสภาวะแวดล้อมธรรมชาติ

อย่างไรก็ตาม ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ได้เน้นให้ความสำคัญกับการสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งจะทำให้ชุมชนเกิดพลวัตรในการต่อสู้

สังคมพัฒนา (2525 : 25) ระบุว่า การพึ่งตนเองไม่ใช่เพียงแสดงออกโดยการที่เมื่อนักพัฒนาออกจากหมู่บ้านแล้ว กิจกรรมต่าง ๆ ยังคงดำรงอยู่ได้ แต่ต้องดูว่าคุณภาพของคนเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ สามารถแสวงหาเกี่ยวโยงกับภายนอกได้หรือไม่

สุนทร โคมิน (จิตวิทยา สุวรรณชฎ 2522 : 43) ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาทางเศรษฐกิจไม่ได้นำไปสู่การพัฒนาค่านิยมโดยอัตโนมัติ ปัจจัยทางค่านิยมที่ไม่ใช่เศรษฐกิจ (Non-economic factors) ไม่ควรจะถูกละเลยในการพัฒนาสังคม

เสนห์ จามริก (สังคมพัฒนา 2529 : 27) ให้ทัศนะว่า "การพัฒนาชุมชนทุกวันนี้ มักจะมองไปในทางที่มองชนบทอยู่อย่างโดดเดี่ยวของตัวเอง นั้นไม่ใช่เป็นแนวทางที่ถูกต้องอยากจะเน้นตรงนี้ว่าจะต้องมองดูการพึ่งตนเองโดยไม่โดดเดี่ยวกับโลกภายนอก

เพราะว่าโลกเดียวไม่ได้อยู่ที่ ถึงจะมีความต้องการอยู่โลกเดียวอย่างไรก็ทำไม่ได้ เมื่อรู้ว่าทำไม่ได้แล้ว ก็ต้องเตรียมให้ภาคชนบทให้พร้อมกับการรับกระแสการลงทุน กระแสการพัฒนาเศรษฐกิจการเมืองของโลกภายนอกด้วย"

สุพรรณิ ไชยอำพร (Chaiumporn 1987 : 84-87) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการพึ่งตนเอง จากการศึกษาหมู่บ้านในภาคเหนือว่าประกอบด้วย

1. ความสามารถทางการเมือง (Political Capacity) ประกอบด้วย
 - 1.1 ความสามารถรับข่าวสาร (Information Awareness)
 - 1.2 การมีส่วนร่วม (Participation)
 - 1.3 ความสามารถในการแก้ปัญหา (Problem - Solving Ability)
2. ความสามารถทางเศรษฐกิจ (Economic Capacity) ประกอบด้วย
 - 2.1 การบรรลุถึงระดับประทังชีพด้านอาหาร เสื้อผ้า และที่อยู่อาศัย (Attainment of Subsistence Level of Food, Clothing and shelter)
 - 2.2 ภาวะดุลยภาพของรายได้และรายจ่าย (Balance of Income and Expenditure)
 - 2.3 การใช้ทรัพยากร (Pattern of Resource Consumption)
3. ปัจจัยทางจิตใจที่มีผลกระทบบต่อความพยายามพึ่งตนเอง (Psychologically Self-Reliance Spirit) ประกอบด้วย
 - 3.1 ความเชื่อมั่นในตนเอง (Self - Confidence)
 - 3.2 ความรับผิดชอบ (Responsibility)
 - 3.3 ความคิดริเริ่มในการรวมกลุ่มเพื่อความสำเร็จของงานภายใต้การทำงานร่วมกัน (Initiative in Establishing Mutual Co-operation)

4. ปัจจัยทางสังคม (Social Dimension) ประกอบด้วยการ
สร้างความสัมพันธ์ในการทำมาหากิน (Linkage)

จากแนวความคิดดังที่ได้อธิบายแล้วนี้ จะพบว่า มีการกล่าวถึงการพึ่งตนเองใน
สองระดับใหญ่ ๆ คือ การพึ่งตนเองในระดับบุคคล และการพึ่งตนเองในระดับกลุ่ม
ซึ่งอาจมีความหมายครอบคลุมไปถึงแต่กลุ่ม ชุมชน สังคม ฯลฯ ซึ่งผู้ศึกษาได้แยกเป็น
ตาราง ดังนี้

ศูนย์วิทยพัชยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 2 สรุปแนวความคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง

แนวความคิดของ	ระกับบุคคล	ระกับกลุ่ม
1. สุธรรม รัตนโชติ	<ul style="list-style-type: none"> - ตักสินใจและกำหนดเป้าหมาย ได้เอง - สามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ใน การแก้ปัญหา 	<ul style="list-style-type: none"> - ความร่วมมือกันในการ แก้ปัญหา
2. สถาบันวิจัยสังคม		<ul style="list-style-type: none"> - มีทรัพยากรภายในเพียงพอ และใช้ทรัพยากรภายใน เป็นหลัก - ประชากรพอเหมาะ - มีโครงสร้างพื้นฐานทาง กายภาพและสังคม เพียงพอ - มีสถาบันที่สนับสนุน ให้เกิดการพัฒนา ความคิดริเริ่ม และความร่วมมือ
3. ชัยวัฒน์ หุตะเจริญ (ในชบวนการ เขมาฮิล อุลคอง)	<ul style="list-style-type: none"> - สามารถแก้ปัญหของตนเอง - เชื่อมั่นในตนเอง 	
4. วิฑูรย์ เพิ่มพงศาเจริญ	<ul style="list-style-type: none"> - มีสำนึกที่เท่าเทียมกันต่อการ แก้ปัญหา 	<ul style="list-style-type: none"> - พึ่งพาอาศัยกันโดยเท่าเทียม กัน

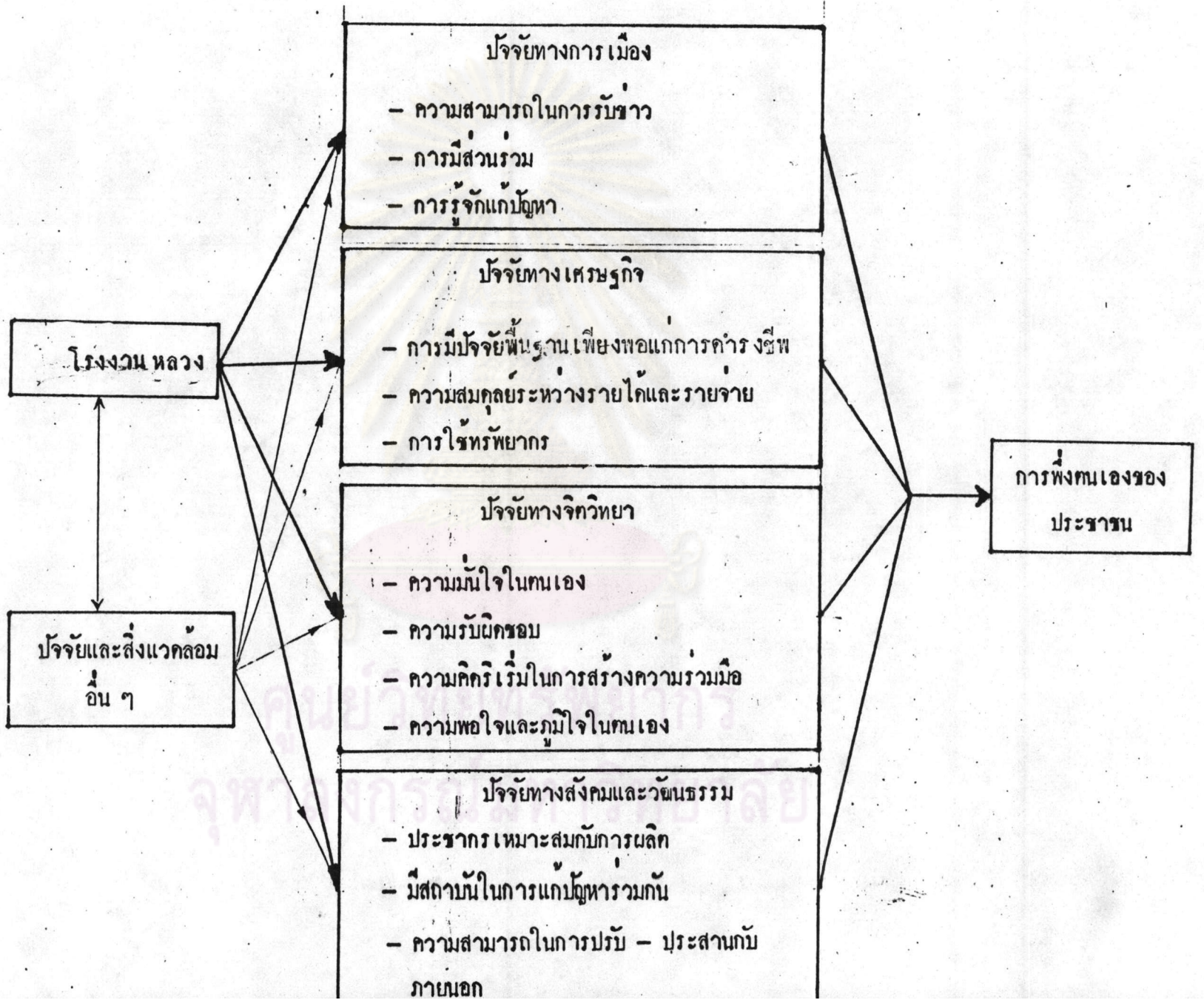
ตารางที่ 2 (ต่อ)

แนวความคิดของ	ระดับบุคคล	ระดับกลุ่ม
	- อาศัยเทคโนโลยี ที่เหมาะสม	- ต้องสร้างพลังความสามัคคีในการ แก้ปัญหาาร่วมกัน
5. สังคมพัฒนา	- ความสำนึกในศักยภาพ ของตนในการต่อสู้ - ภูมิใจในชีวิตแบบทั้ง เค็ม และปรับตัวได้กับกระแส การเปลี่ยนแปลง	- การพึ่งพากันอย่างยุติธรรม - ส่งเสริมศักดิ์ศรีของกันและกัน - สามารถแสวงหา เกี่ยวโยงกับ ภายนอกได้
6. นวัตกรรม นวัตกรรม		- ต้อง เป็นแบบกลุ่ม - มีสถาบันที่สร้างและผลิตซ้ำจิต สำนึกที่ช่วยเหลือกัน - มีการปรับประสานวัฒนธรรม - ชุมชนมีความเหมาะสมกับ สภาพแวดล้อม - ไม่ไกลเกินไปจากภายนอก
7. เส้นที่ จามริก		- กำหนดเป้าหมายและตัดสินใจ ได้ด้วยตนเอง
8. สุพรรณิ ไชยอำพร	- มีความสามารถทาง การเมือง - มีความสามารถทาง เศรษฐกิจ - ปัจจัยทางจิตวิทยา - ปัจจัยทางสังคม	- มีความสามารถที่จะบรรลุดูตาม ความต้องการของ ตน - สามารถใช้ประโยชน์จาก ทรัพยากรที่มีอยู่ - มีความพอใจและภูมิใจใน ตนเอง.

จากตาราง จะเห็นได้ว่า องค์ประกอบของการพึ่งตนเองในแต่ละแนวคิด มีความใกล้เคียงกันค่อนข้างมาก ทั้งในระดับบุคคลและระดับกลุ่ม และบางองค์ประกอบสามารถจัดเข้าเป็นกลุ่มเดียวกันได้ ดังนี้

1. ปัจจัยทางการเมือง ได้แก่
 - 1.1 ความสามารถในการรับข่าว
 - 1.2 การมีส่วนร่วม
 - 1.3 การรู้จักแก้ปัญหา
2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ได้แก่
 - 2.1 การมีปัจจัยพื้นฐานเพียงพอแก่การดำรงชีพ
 - 2.2 ความสมดุลระหว่างรายได้และรายจ่าย
 - 2.3 การใช้ทรัพยากร
3. ปัจจัยทางจิตวิทยา ได้แก่
 - 3.1 ความมั่นใจในตนเอง
 - 3.2 ความรับผิดชอบ
 - 3.3 ความคิดริเริ่มในการสร้างความร่วมมือ
 - 3.4 ความพอใจและภูมิใจในตนเอง
4. ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม
 - 4.1 ประชากรเหมาะสมกับการผลิต
 - 4.2 มีสถาบันในการแก้ปัญหาร่วมกัน
 - 4.3 มีความสามารถในการปรับตัว

และเมื่อโยงแนวความคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง เข้ากับความสนใจของผู้ศึกษา เกี่ยวกับโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูป ก็อาจแสดงโดยรูปของแผนภูมิได้ ดังนี้

จากแผนภูมิ ปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเองของประชาชนประกอบด้วยปัจจัยหลัก 4 ปัจจัย คือ ปัจจัยทางการเมือง ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางจิตวิทยา และปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งการดำเนินงานของโรงงานหลวงฯ ต่อชาวบ้านน่าที่จะทำให้เกิด หรือเสริมปัจจัยดังกล่าว เพื่อให้ชาวบ้านสามารถพึ่งตนเอง ได้ในที่สุด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาวิธีการดำเนินงานของโครงการ
2. ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเองของประชาชน
3. ศึกษาผลกระทบของโครงการต่อประชาชนในแง่ของการพึ่งตนเอง

ปัญหาการวิจัย

1. การพึ่งตนเองของประชาชนประกอบด้วยปัจจัยใดบ้าง
2. การดำเนินงานของโครงการส่งผลกระทบต่อ การพึ่งตนเองอย่างไร

สมมติฐานการวิจัย

1. ปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเองของประชาชน ประกอบด้วยปัจจัยหลัก 4 ปัจจัย คือ ปัจจัยทางการเมือง ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางจิตวิทยา และปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม
2. กิจกรรมของโรงงานหลวงฯ ทำให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น

นิยามตัวแปรในการวิจัย

1. โรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูป หมายถึง การดำเนินงานของโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูป อำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นจุดหนึ่งในการดำเนินงานโครงการทั้งหมด 4 แห่ง ทั่วประเทศ คือ อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย กิ่งอำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร และอำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์

2. การพึ่งตนเองของประชาชน หมายถึง สภาพที่บุคคลสามารถกำหนดชะตากรรมได้ด้วยตนเอง มีความมั่นใจ เชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม สามารถร่วมกับบุคคลอื่นในการแก้ปัญหาของตนเองและชุมชนในลักษณะพึ่งพาอาศัยกันโดยเสมอภาค โดยที่บุคคลสามารถดำรงชีพอยู่ได้ตามควรแก่ศักยภาพภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรม

3. ปัจจัยทางการเมือง ประกอบด้วย

3.1 ความสามารถในการรับข่าว หมายถึง สภาพที่บุคคลเห็นความสำคัญ และมีความสามารถติดตามข่าวคราวความเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นในระดับชาติ ระดับท้องถิ่น และของโครงการฯ โดยผ่านสื่อมวลชนรูปแบบต่าง ๆ และการติดต่อสื่อสารระหว่างประชาชนและโครงการฯ

3.2 การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าเกี่ยวข้องในกิจกรรมของชุมชนและสังคม ตลอดจนของโครงการ โดยการร่วมแสดงความคิดเห็น ตักสินใจ ประมวลกิจกรรมและการได้รับประโยชน์ที่เกิดขึ้น

3.3 การรู้จักแก้ปัญหา หมายถึง ความสามารถในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน

4. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วย

4.1 การมีปัจจัยพื้นฐานเพียงพอแก่การดำรงชีพ หมายถึง สภาพที่มีอาหารบริโภคเพียงพอแก่ความต้องการขั้นค่าของร่างกายและบุคคลทั้งครอบครัว รวมตลอดไปถึงการมีเสื้อผ้าและยารักษาโรคเพียงพอแก่ความจำเป็น และการมีที่อยู่อาศัยที่คงทนถาวร

4.2 ความสมดุลระหว่างรายได้และรายจ่าย หมายถึง สภาพที่รายได้ของครอบครัวสมดุลกับรายจ่ายตลอดทั้งปี โดยไม่รวมรายจ่ายที่ต้องใช้เพื่อการเพาะปลูกในปีถัดไป

4.3 การใช้ทรัพยากร หมายถึง การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีพและการผลิต

5. ปัจจัยทางจิตวิทยา ประกอบด้วย

5.1 ความมั่นใจในตนเอง หมายถึง สภาพที่บุคคลสามารถตัดสินใจและกำหนดเป้าหมายของตนเองโดยตนเอง และมีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนที่จะบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

5.2 ความรับผิดชอบ หมายถึง ความตระหนักถึงพันธะที่บุคคลผูกพันจะ
ต้องปฏิบัติ รวมทั้งการตระหนักในผลของการกระทำของตนด้วย

5.3 ความศรัทธาเริ่มในการสร้างความร่วมมือซึ่งกันและกัน หมายถึง การ
เล็งเห็นความสำคัญในการร่วมมือกันเพื่อแก้ปัญหาของกันและกัน

5.4 ความพอใจและภูมิใจในตนเอง หมายถึง สภาพที่บุคคลพึงพอใจกับ
สถานะความเป็นอยู่และการเปลี่ยนแปลงในฐานะที่ตนเอง เป็นผู้กำหนดทิศทางเลือกแนว
ทางของตนเอง โดยปราศจากการบีบบังคับ

6. ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม ประกอบด้วย

6.1 ประชากรเหมาะสมกับการผลิต หมายถึง ขนาดและคุณภาพของคน
ในวัยแรงงานที่เหมาะสมกับลักษณะงานและปริมาณงานในการผลิต

6.2 มีสถาบันในการแก้ปัญหาร่วมกัน หมายถึง การมีแบบแผนพฤติกรรม
ตลอดจนองค์การในการร่วมกันแก้ปัญหา โดยชุมชนเป็นผู้กำหนดขึ้นและความเชื่อพื้นฐานอยู่
บนความสามารถและศักยภาพของสมาชิกในสังคม

6.3 ความสามารถในการปรับตัว หมายถึง ความสามารถในการติดต่อกับ
ภายนอก และสามารถปรับใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับทรัพยากรและสภาพ
แวดล้อมภายใน ซึ่งหมายรวมถึงทั้งวิชาการ เทคโนโลยี และทรัพยากรทางวัตถุอื่น ๆ

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษานี้มุ่งศึกษาดผลกระทบของการดำเนินงานโรงงานหลวงอาหาร
สำเร็จรูป อำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์ ต่อการพึ่งตนเองของประชาชนที่เข้าร่วม
ในโครงการ โดยพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับโครงการและประชาชนกับ
ประชาชนด้วยกันเอง และมีกลุ่มเป้าหมายของการศึกษานี้ คือ ราษฎรในหมู่บ้านป่าไม้
สหกรณ์ และบ้านโนนดินแดง ตำบลโนนดินแดง อำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์
ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่โครงการนี้เข้าไปดำเนินงานตั้งแต่แรกเริ่มโครงการ

วิธีดำเนินงานวิจัย

ในการศึกษานี้ ผู้ศึกษากำหนดใช้ข้อมูล 2 ด้าน คือ

1. ข้อมูลจากเอกสาร
2. ข้อมูลสนาม

ข้อมูลจากเอกสาร ข้อมูลส่วนหนึ่งเป็นข้อมูลในทางแนวความคิดที่เกี่ยวกับการพึ่งตนเอง ซึ่งผู้ศึกษาใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกรอบการหาข้อมูลเชิงประจักษ์ในสนาม อย่างไรก็ตาม แนวความคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง มักผูกพันเกี่ยวข้องกับแนวความคิดอื่น เช่น การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นต้น การศึกษาเกี่ยวกับการพึ่งตนเองโดยตรงและอย่างมีระบบระเบียบ เป็นสิ่งใหม่ที่มีการศึกษาไม่มากนัก

ข้อมูลจากเอกสารอีกส่วนหนึ่ง เป็นข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของพื้นที่ที่ผู้ศึกษาลงไปใช้เป็นสนามของการศึกษาในครั้งนี้ โดยเป็นข้อมูลเกี่ยวกับประวัติชุมชน ประชากร การเคลื่อนไหวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และเป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อการศึกษาและประกอบการวิเคราะห์ที่มักมีเบื้องหลังทางประวัติศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์อยู่เสมอ

ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการที่ศึกษา เป็นอีกส่วนหนึ่งที่ได้จากเอกสารโดยเฉพาะอย่างยิ่งเอกสารขณะเมื่อเริ่มดำเนินการ ขณะดำเนินการ จนปัจจุบัน ข้อมูลของโครงการมีใน 2 ระดับ คือ ข้อมูลของโครงการในส่วนกลาง ซึ่งเป็นข้อมูลเกี่ยวกับขอบเขตการดำเนินงานโครงการ ความสัมพันธ์ระหว่างโครงการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การดำเนินงานในมุมมองกว้างและข้อมูลของโครงการในพื้นที่ ซึ่งจะระบุนรายละเอียดเมื่อดำเนินงานจริงในพื้นที่รายละเอียดของเกษตรกร อาทิ การลงทุน ผลผลิตที่ได้ ภาระหนี้สิน ปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและได้รับการแก้ไข

ข้อมูลสนาม ถือได้ว่าเป็นข้อมูลหลักในการศึกษาในครั้งนี้ ประกอบด้วยข้อมูลจากการสัมภาษณ์และจากการสังเกตของผู้ศึกษา

การสัมภาษณ์ ผู้ศึกษาได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายในการสัมภาษณ์ไว้คือ ผู้ดำเนินงานโครงการ ผู้เข้าร่วมโครงการ ส่วนงานที่เกี่ยวข้องและผู้ไม่เข้าร่วมในโครงการที่อยู่

ในพื้นที่เดียวกัน

ผู้ดำเนินงานโครงการ แบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ ในส่วนกลาง ได้แก่ บุคลากร ของสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า วิทยาเขตธนบุรี และ บุคลากรของโครงการ โดยเฉพาะ และในส่วนภูมิภาคได้แก่เจ้าหน้าที่ที่ประจำในพื้นที่ ซึ่งได้แก่ ผู้จัดการโรงงาน เจ้าหน้าที่ส่งเสริมประจำโครงการ ทั้งนี้เพื่อเป็นข้อมูลจากฝ่ายที่ถือได้ว่าเป็นบุคคลภายนอก ที่เข้าไปก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนโดยตรง คนกลุ่มนี้ย่อมมีวัตถุประสงค์ของตนเอง และขององค์กรที่ตนจะต้องพยายามทำให้สำเร็จ ซึ่งจะนำไปสู่ความคาดหวังและการประเมิน ของบุคคลกลุ่มนี้กล่าวต่อความสำเร็จของงานและของประชาชน

ส่วนงานที่เกี่ยวข้องตั้งแต่เริ่มดำเนินงานโครงการดังกล่าว มีส่วนราชการที่เกี่ยวข้องของหลายหน่วยที่เข้ามาทำงานในพื้นที่เดียวกัน และมีหลายหน่วยที่เข้ามาในพื้นที่นี้ ก่อนที่โครงการจะเข้ามาดำเนินการ ข้อมูลที่จะได้จากเจ้าหน้าที่จึงสามารถระบุได้ถึง วิวัฒนาการของชุมชนส่วนหนึ่ง และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับประชาชน จากผลของการดำเนินงานของโครงการฯ กลุ่มบุคคลกลุ่มนี้ถือได้ว่าเป็นคนกลางที่เห็นความเคลื่อนไหวของโครงการและชาวบ้านอยู่โดยตลอด จึงเป็นกลุ่มคนที่สามารถให้ภาพความสัมพันธ์ที่ชัดเจน หรือในทางที่กว้างขึ้นสำหรับกลุ่มบุคคลเป้าหมายที่ผู้ศึกษาเลือกสัมภาษณ์ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ที่ลงไปทำงานประจำร่วมกับชาวบ้านในพื้นที่ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ ครูในพื้นที่ และฝ่ายทหารซึ่งเป็นผู้พิทักษ์พื้นที่มาตั้งแต่ต้น

ผู้เข้าร่วมโครงการ ได้แก่ ชาวบ้านที่เข้าร่วมในฐานะเป็นเกษตรกรในโครงการ ซึ่งกลุ่มคนกลุ่มนี้จะได้รับบริการจากโครงการในการลงทุนให้ก่อน ทั้งเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยา-ฆ่าแมลง การให้ความรู้ การแนะนำดูแลรักษา ตลอดจนการประกันราคาพืชผลที่ผลิตได้ โดยทางโครงการจะรับซื้อในราคาที่เหมาะสมไว้ก่อนที่เกษตรกรจะลงมือผลิต แม้ว่าราคาผลิตผลในตลาดจะลดลงเพียงใดก็ตาม ทางโครงการก็จะรับซื้อในราคาที่เหมาะสมไว้ รวมทั้งการมีปฏิสัมพันธ์กันอื่น ๆ กับโครงการ สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้เลือกสัมภาษณ์เกษตรกรผู้นำของหมู่บ้าน โดยสุ่มจากเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ และเกษตรกรที่ไม่ประสบความสำเร็จมากนัก โดยอาศัยข้อมูลการจักขึ้นเกษตรกรของสำนักงานโครงการใน

พื้นที่ซึ่งจัดจากผลผลิตและการชำระหนี้ของเกษตรกร จำนวน 40 ราย เป็นเกษตรกร
บ้านโนนคินแดง 20 ราย และบ้านป่าไม้สหกรณ์ 20 ราย

ผู้ไม่เข้าร่วมโครงการที่อยู่ในพื้นที่เดียวกันจัดเป็นกลุ่มคนอีกกลุ่มหนึ่งที่เป็นคนกลาง
ที่จะทำให้ภาพกว้างขวางขึ้น ผู้ศึกษาได้เลือกผู้ให้ข้อมูลในคนกลุ่มนี้ไว้ คือ เจ้าของร้านค้า
ในหมู่บ้าน จำนวน 5 ราย กรรมการหมู่บ้านที่มีได้เข้าร่วมในโครงการและชาวบ้าน ซึ่ง
เลือกโดยวิธี Simple Random จำนวน 5 ราย

การสังเกต ผู้ศึกษาใช้วิธีการสังเกตโดยมีส่วนร่วม (Participant
Observation) ในการศึกษาครั้งนี้ กล่าวคือ ผู้ศึกษาใช้วิธีเข้าไปร่วมใช้ชีวิตใน
ชุมชน เพื่อให้เกิดความคุ้นเคย และความไว้วางใจระหว่างผู้ศึกษากับกลุ่มคนเป้าหมาย
ดังกล่าว เพื่อให้สามารถได้ข้อมูลที่แท้จริงไม่อำพรางมากที่สุด นอกจากนี้ จากการเข้า
ไปใช้ชีวิตร่วมในชุมชนยังสามารถพบเห็นปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนด้วยตนเอง
ซึ่งสามารถนำไปเชื่อมโยงกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการอธิบาย
มากขึ้นอีกด้วย

เครื่องมือในการศึกษา ในการหาข้อมูลสนาม ผู้ศึกษาได้กำหนดแบบสัมภาษณ์ขึ้น
2 ลักษณะ คือ แบบสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมโครงการ และเค้าโครงการสัมภาษณ์กลุ่มคนภายนอก
และผู้ไม่ได้เข้าร่วมโครงการ

แบบสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมโครงการฯ ผู้ศึกษากำหนดแบบสัมภาษณ์ขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือ
ในการหารายละเอียดเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิตที่เกี่ยวข้อง กับปัจจัยที่มี
ผลต่อการพึ่งตนเองทั้งใกล้แล้วข้างต้น และเพื่อทราบทัศนคติของผู้ร่วมในโครงการ
ต่อการดำเนินงานโครงการ ชุมชน และตนเอง ซึ่งเมื่อนำมาประมวลขึ้นแล้ว ก็จะสามารถ
ให้ภาพของผลกระทบอันเกิดจากโครงการได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

เค้าโครงการสัมภาษณ์กลุ่มคนภายนอกและผู้ไม่เข้าร่วมโครงการ มีวัตถุประสงค์
เพื่อทราบข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบของ การดำเนินงานโครงการต่อชาวบ้านว่ามีเพียงใดในแง่
ใดบ้าง โดยการตั้งคำถามชนิดหัวข้อกว้าง ๆ เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นและเหตุผล

อย่างเต็มที่ เช่น ท่านเห็นว่าโครงการสามารถทำให้ชาวบ้านช่วยตัวเองได้หรือไม่เพียงใด ถ้าโครงการมีอันต้องเลิกไป ชาวบ้านจะมีสภาพอย่างไร เป็นต้น

ระยะเวลาในการศึกษา ในการศึกษาคั้งนี้ผู้ศึกษาแบ่งระยะเวลาออกเป็น 2 ช่วงเวลา คือ ช่วงแรกเป็นช่วงของการศึกษารูมชน การทำความเข้าใจกับชุมชน ตลอดจนเก็บข้อมูลขั้นต้น มีระยะเวลา 1 ปี ช่วงที่สองเป็นช่วงของการรวบรวมและตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติม มีระยะเวลา 4 เดือน โดยได้แล้วเสร็จในเดือนกุมภาพันธ์ 2531

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษากำหนดวิธีในการวิเคราะห์และตีความข้อมูล โดยใช้ข้อมูลที่ไ้จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ รวมทั้งข้อมูลจากเอกสารมาวิเคราะห์ โดยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Induction) ทั้งนี้จะมีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล โดยการเปรียบเทียบข้อมูลจากข้อมูลที่ไ้จากหลายฝ่ายในการสัมภาษณ์และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

ข้อจำกัดในการวิจัย

ถึงไ้กล่าวไว้แล้วในตอนต้นว่า การศึกษาเกี่ยวกับการพึ่งตนเองอย่างมีระบบระเบียบยังเป็นเรื่องที่ค่อนข้างใหม่ การศึกษาในครั้งนี้อาจไ้ถือไ้ว่าการสร้างกระแสเพื่อผู้ศึกษาในลำดับต่อไป จะไ้ช่วยกันขยายขอบเขตให้กว้างขวางขึ้น ประกอบกับการศึกษาในครั้งนี้อิงศึกษาเฉพาะกรณีการดำเนินงานของโรงงานหลวง ซึ่งจำกัดขอบเขตอยู่ในระดับหนึ่งเท่านั้น

ผลที่คาดว่าจะไ้รับ

1. สามารถทราบปรากฏการณ์การพึ่งตนเองของชาวบ้านที่เป็นผลมาจากการดำเนินงานโครงการ
2. สามารถระบุไ้ถึงปัจจัยที่มีผลกระทบทั้งในค้ำนส่ง เสริมและเป็นอุปสรรคต่อการพึ่งตนเองของชาวบ้าน
3. สามารถระบุถึงข้อดีและข้อก้อยของวิธีการดำเนินงานของโครงการ
4. เพื่อเป็นกรณีศึกษาในการเสริมแนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง.